

Witvleugelstern. Foto: Arjan Boele

Recordaantal Witvleugelsterns in mei 2007

De Witvleugelstern is één van drie moerassterns die jaarlijks in ons land gezien worden. Een 'Witvleugel' lijkt in gedrag en uiterlijk op een Zwarte Stern, maar dan met een veel contrastrijker uiterlijk. In adult zomerkleed zijn bovenzijde, stuit en staart zeer licht en de ondervleugeldekveren zwart. In winterkleed heeft hij een lichtere bovenzijde en ontbreekt de zwarte zijborstvlek. In 'normale' jaren worden enkele tientallen Witvleugelsterns in ons land gezien, soms (1997) beduidend meer. In mei 2007 vond de tot nu toe grootste influx plaats.

Broed- en overwinteringsgebieden

De broedgebieden van de Witvleugelstern strekken zich uit van Polen tot Centraal-Azië, met een aparte oostelijke populatie (met eigen overwinteringsgebied) tot in Noord-China. In Europa broeden relatief veel vogels in Rusland (geen schatting beschikbaar), Wit-Rusland (5000-6500 paren), Roemenië en Oekraïne (beide 500-2000) en Polen (sterke toename in het belangrijkste Poolse broedgebied Biebrza van 20 naar 1000 paren in 1967-94). De totale Europese populatie wordt geschat op 74.000-210.000 paren (222.000-630.000 vogels).

Europese Witvleugelsterns overwinteren in Afrika ten zuiden van de Sahara, waarschijnlijk samen met Centraal-Aziatische vogels. In de Lutemba baai op het Victoriameer (Oeganda) overwinteren maar liefst 3 miljoen vogels. Dit getal komt ongeveer overeen met de geschatte totale winterpopulatie, zodat dit gigantische meer (groter dan Nederland) het zwaartepunt van de winterverspreiding vormt.

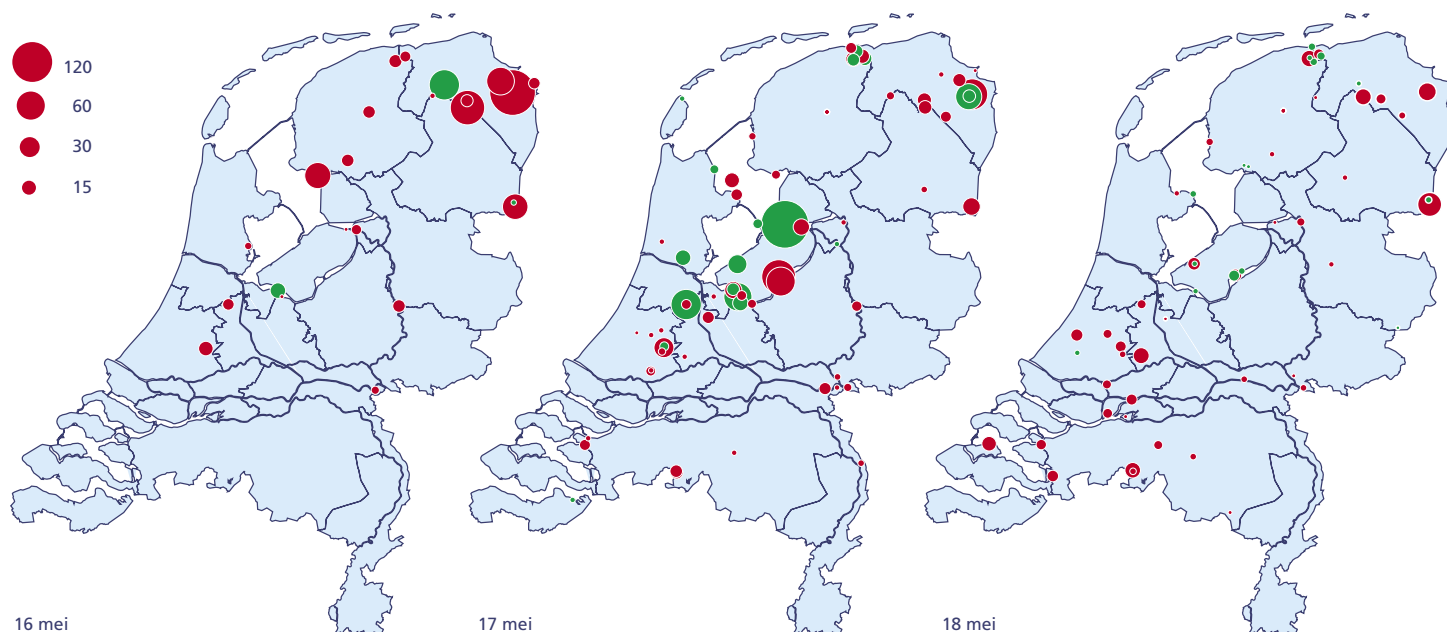
Verspreiding mei 2007

Nadat tussen 24 april en 5 mei 2007 op drie plekken maximaal 2 Witvleugelsterns gezien werden verschenen op maandag 14 mei de eerste groepjes (5 Blauwe Stad bij Winschoten Gr, 2 Lauwersmeer). Op de 15e werd duidelijk dat er iets aan de hand was, bij Blauwe Stad verbleef een fraaie groep van 24 ex. en bovendien werden er op vijf andere plekken in Noord-Nederland 2-4 gezien.

Op 16 mei verschenen de eerste groepen in het midden van het land (figuur 1). De grootste groepen zaten echter ook nu in Groningen, met minimaal 90 in het Zuidlaardermeer, c. 70 naar Z over Groningen-stad en 58 in het Hondshalstermeer. In Blauwe Stad waren ze de hele dag aanwezig en groeide het aantal in de avond tot 157 vogels! Mooie groepen elders doken op bij de Steile Bank Fr (52), in het Bargerveen Dr (49) en de Reeuwijkse Plassen ZH (16).

Op 17 mei waren 'alle' vogelaars gewaarschuwd en omdat veel mensen een vrije dag hadden in verband met Hemelvaartsdag,

Figuur 1. Verspreiding van Witvleugelsterns op 16, 17 en 18 mei 2007 (rood ter plaatse, groen overvliend).

16 mei

17 mei

18 mei

Witvleugelsterns. Foto: Roef Mulder

werden veel waterrijke gebieden bezocht. En dat bleek vooral in een band van noordoost naar zuidwest over ons land succesvol. De trektellers op Kamperhoek Fl zagen 172 ex. van het Ketelmeer het IJsselmeer opvliegen! Een groep van 60 trok hoog naar ZO over de polder bij Huizen en een groep van 60-70 naar WZW over Botshol Ut. Grote groepen pleisteraars werden gezien in Harderbroek Fl (87), Wolderwijd bij Harderwijk (63) en opnieuw Blauwe Stad (72). In vergelijking met 16 mei waren de vogels weer verder in zuidwestelijke richting opgeschoven met nu groepjes tot in Zeeland en Noord-Brabant (o.a. 12 bij Chaam en 9 in het Rammegors). Op de 18e werden opnieuw verschillende groepen gezien in Zuidwest-Nederland (o.a. 16 bij Colijnsplaat, Noord-Beveland) en namen de aantallen elders weer af. Na de 18e werd nog één grote groep pleisteraars gemeld (48 in het Bargerveen op de 19e) en op de 20e trokken 42 vogels langs het Harderbroek. Van 22 mei tot eind mei werden nog dagelijks Witvleugelsterns gemeld uit de Lopiker- en Krimpenerwaard (o.a. 17 resp. 18 op 22 en 23 mei bij Vlist ZH) en in het Zuidlaardermeer bleven er tot en met 28 mei maximaal 6 aanwezig. In juni bleken enkele paren tot broeden over te gaan (zie elders in dit nummer).

Verspreiding en seizoenspatroon 1989-2007

Figuur 2 geeft de totale verspreiding van Witvleugelsterns in mei 2007 (rood). De meeste zijn gezien in een band van Groningen naar (oostelijk) Zuid-Holland terwijl de kuststreek en de zuidoostelijke helft van het land amper bezocht werd. In de figuur is ook de verspreiding in mei 1997 weergegeven (groen). Toen bleef de influx beperkt tot de vier noordoostelijke provincies (o.a. 200 Vlinderbalg, Lauwersmeer, 42 Eemshaven en 26 Hondshalstermeer).

Een geheel ander beeld geeft de verspreiding in jaren zonder influx (blauw). Dan worden Witvleugelsterns het meest in het vroege najaar gezien (juli - half september, figuur 3) en vooral in het IJsselmeergebied (met name Oostvaardersdijk en omgeving Den Oever). Ze houden zich dan op in groepen Zwarte Sterns.

Vergelijking met 1997 en omringende landen

De influx in 1997 vond plaats van 14-16 mei (hoogtepunt 15 mei; figuur 4) en was daarmee enkele dagen eerder dan die in 2007 (vooral 16-20 mei, piek 17 mei). In Duitsland werden het afgelopen voorjaar eveneens veel Witvleugelsterns gezien, en iets eerder waar-

genomen dan bij ons (14-18 mei, piek 16 mei; www.club300.de). De meeste werden gemeld uit Nedersaksen (56%), de deelstaat die grenst aan Groningen, Drenthe en Overijssel. Direct ten zuiden daarvan (Noordrijn-Westfalen) werden nauwelijks Witvleugelsterns gezien (1%), in de noordoostelijke deelstaat Brandenburg echter wel weer (24%, mediaan al op 14 mei). Ter vergelijking: in mei 2002-06 werden in Duitsland jaarlijks slechts enkele waarnemingen doorgegeven (grootste groepen 2-17 ex.)

Ook vogelaars in Vlaanderen hebben genoten van Witvleugelsterns, vooral in het weekend van 19-20 mei. Vanaf 16 mei werden er bijna 300 gezien (tenminste 98 op de 20e), een veelvoud van het totaal van de afgelopen twee eeuwen (www.natuurpunt.be). In Noord-Frankrijk werden vanaf 17 mei eveneens Witvleugelsterns gezien, in Denemarken relatief weinig, met alleen op 14-15 mei groepen (resp. 35 en 16 ex.; www.netflug.dk). Op de 16e zaten er c. 40 in Zweden. Groot-Brittannië werd niet bereikt door de influx.

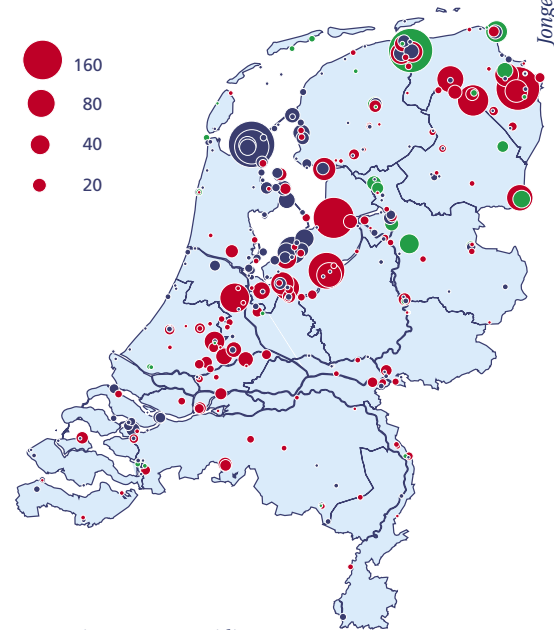
De trek door Duitsland (piek 16 mei, waarschijnlijk van O naar W), Nederland (17 mei, NO naar ZW) en Vlaanderen (19-20 mei) is mooi gedocumenteerd, maar wanneer de trek terug naar de oostelijke broedgebieden plaatsvond, is onduidelijk. Alleen Brandenburg laat een tweetoppige doortrek zien (14 en 18 mei), maar daarbij kan toeval een rol spelen. Wellicht zijn de vogels hoog en/of snel (zonder veel te foerageren) weer in oostelijke richting weggetrokken, of liggen aankomst en wegtrek zo dicht bij elkaar dat er geen twee pieken zichtbaar zijn.

Trekrichting

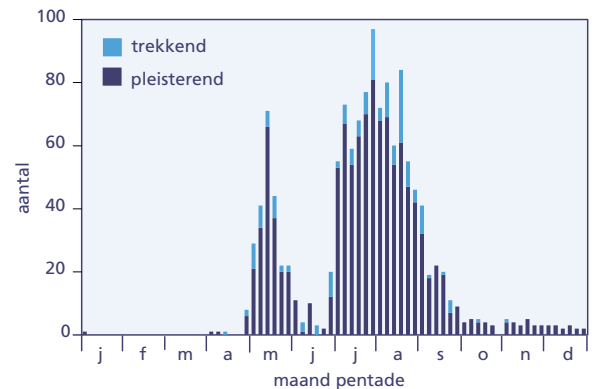
Van de 732 waarnemingen in de database uit mei 2007 hebben er 105 betrekking op trekkende vogels. Bij 84 waarnemingen (excl. dubbele) werd ook de trekrichting opgegeven. Er was een opvallende verschuiving in de gemiddelde trekrichting. Op 16-17 mei trokken de vogels gemiddeld naar ZZW (24 waarnemingen/552 ex.). Op 18-19 veranderde dit in ZZO (35/120) en op 20-23 mei in OZO tot ZO (22/116). De vogels draaiden blijkbaar boven ons land van een nogal zuidwestelijke naar een veel meer oostelijke richting. Gezien over de gehele periode vlogen de meeste vogels richting W (37%), ZO (18%), N (14%) en ZW (12%; acht richtingen onderscheiden).

Aantallen

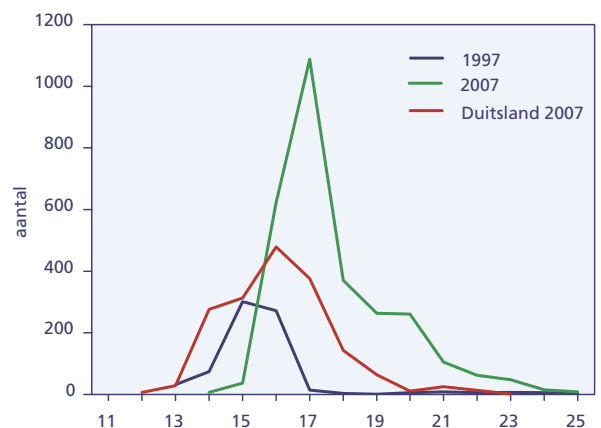
Het seizoenspatroon van mei 2007 laat een piek zien van 1087 vogels (figuur 4). We zullen echter niet alle waarnemingen ontvangen

Figuur 2. Verspreiding van Witvleugelsterns in mei 2007 (rood), mei 1997 (groen) en in 1989-2006 (excl. mei 1997, blauw).

Figuur 3. Seizoensverloop van overtrekkende en pleisterende Witvleugelsterns per vijfdaagse periode (som van de aantallen in 1989-2006).

Figuur 4. Doortrekpatroon van Witvleugelsterns per dag in Nederland (mei 1997 en mei 2007) en in Duitsland (mei 2007; www.club300.de) (getal op x-as geeft datum in mei).

Witvleugelstern: nieuwe broedvogel in viervoud!

hebben. Bovendien hebben we geprobeerd dubbele waarnemingen weg te filteren door het maximaal aantal pleisteraars per dag en per atlasblok aan te houden. Dit kan tot onderschatting leiden indien er een snelle doorstroming over de dag plaatsvindt (alleen de grootste van enkele verschillende groepen wordt aangehouden), iets waarvoor in dit geval duidelijke aanwijzingen bestaan. Anderzijds kan een groep natuurlijk ook in twee atlasblokken opduiken. Wanneer de maxima per atlasblok voor de gehele maand worden opgeteld, geeft dat een aantal van ruim 1800 Witvleugelsterns; wanneer alleen de topperiode van 16-18 mei wordt aangehouden, zijn het er 1700.

Een grove schatting van 1100-1600 vogels is daarom niet onrealistisch en mogelijk nog te laag. Dat de influx veel groter was dan die van 1997 (350-400 vogels, mogelijk 460), is wel duidelijk.

Oorzaken

We zullen hier niet uitgebreid ingaan op de oorzaken van de influx, dat komt aan bod in een bijdrage in *Limosa*. Desondanks zijn enkele berichten de moeite van het vermelden waard. Zo lijkt het erop dat er in het oosten van Europa geen tekort aan broedhabitat was. In bijvoorbeeld Moldavië wemelde het begin mei boven prachtige vloedvlaktes van de Witvleugelsterns (Jan van der Winden). In de eerste dagen van mei meldde een Poolse bioloog dat de Witvleugelsterns in de Biebrza op een normale datum waren gearriveerd, en in relatief hoge aantallen. De terreinomstandigheden waren er normaal (Harm Blom). Wellicht hebben de vogels in de trekperiode geprobeerd een front te ontwijken. In Duitsland was het op 13 mei erg slecht weer met op uitgebreide schaal onweer, hagel, zware regen en windstoten. Een dag later spookte het opnieuw in Duitsland, met bij Dresden zelfs een beginnende wervelwind. Hoe de vogels daarvoor al in Duitsland terecht zijn gekomen, is hiermee echter nog niet verklaard.

Arjan Boele & Erik van Winden

In de database zijn waarnemingen opgenomen van het Bijzondere Soorten Project Niet-broedvogels (BSP) en van Waarneming.nl (resp. 1398 en 1234 waarnemingen). Het betreft de periode 1 januari 1989 tot en met 11 juli 2007.

Na de spectaculaire influx van 16-20 mei 2007 (zie elders in dit nummer) bleven in zeker drie gebieden Witvleugelsterns pleisteren. Ze werden nauwlettend in de gaten gehouden en uiteindelijk gebeurde waarop werd gehoopt: er gingen Witvleugelsterns broeden, 4 paar zelfs! Ondanks het vaak matige weer met forse neerslag bleken in de tweede en derde week van juli in totaal minimaal 5 van de 8 Witvleugelsterns in de Krimpenerwaard en Sliedrechtse Biesbosch vliegvlug te zijn geworden, een prachtig resultaat.

De primeurgang naar de Krimpenerwaard ZH. In het veenweidegebied nabij Stolwijk pleisterden in juni zes 'verdachte' vogels die door o.a. leden van de Natuur- en Vogelwerkgroep 'de Krimpenerwaard' in de gaten werden gehouden. Op 26 en 27 juni was duidelijk dat op één plek jongen werden gevoerd. De volgende dag werden 's avonds twee jongen gevonden van 1-3 dagen oud. De eerste Witvleugelstern-pullen ooit in ons land! Tijdens deze bezoeken werd vermoed dat er nog een tweede paar nestelde. Op 5 juli werden van dit tweede paar twee ongeveer vier dagen oude jongen gezien, waarvan er één geringd werd. De beide nesten lagen dicht bij elkaar in een slootkant aan de rand van een kolonie Visdieven. Het voedsel voor de jongen bestond uit o.a. regenwormen, visjes en libellen. Van de vier pullen zijn er uiteindelijk drie uitgevlogen. Eén van de jongen uit het eerste nest werd op 18 juli voor het eerst vliegend gezien, de beide jongen uit het tweede nest op 21 juli. Op 29 juli werd de familie met twee jongen nog 5 km ten ZZW van de broedplek waargenomen. Beide jongen foerageerden zelfstandig maar werden ook nog door de ouders gevoerd (Cor Oskam, Erik Kleyheeg, Harm Blom, Arjan Boele e.a.).

In de Sliedrechtse Biesbosch ZH werden twee broedgevallen ontdekt aan de rand van een kolonie Kokmeeuwen en Visdieven door vrijwilligers van SOVON en medewerkers van Staatsbosbeheer (SBB). Midden juni werd een paartje gezien met nestindicerend gedrag en bij het volgende bezoek op 5 juli konden twee jongen worden gefotografeerd en gefilmd. Precies een week later waren ze nog aanwezig en was de eerste Nederlandse vliegvlugge Witvleugelstern een feit. Opvallend genoeg werden steeds maar drie adulte vogels gezien. Op 14 juli werden de jongen van het tweede nest door twee adulte vogels gevoerd en de jongen van het eerste nest (enkele tientallen meters verderop) door slechts één (Albert de Jong, Jorrit Vlot, Arie Kolders, Jacques van der Neut SBB, Bart Weel SBB e.a.).

Mogelijk werden ook elders broedpogingen ondernomen. Nabij Vlist ZH in de Lopiker-

waard verbleven in juni nabij een Zwarte Stern-kolonie (22 nesten) wekenlang 3-4 Witvleugelsterns. De vogels alarmeerden boven de kolonie toen er een Kleine Mantelmeeuw laag overvloog. Eind juni waren de vogels weer verdwenen. Wellicht is hier een broedpoging in een vroeg stadium mislukt (Arie Dorsman, Jan van der Winden, Leo Kramer, Arjan Boele e.a.).

Dat er van de meer dan 1000 Witvleugelsterns die in mei 2007 ons land aandeden enkele zouden gaan broeden, werd wel gehoopt maar was toch een grote verrassing. Slechts éénmaal eerder, in 1979, was er een (gemengd) broedgeval. Van 16 juni tot en met 8 juli werd in een Zwarte Stern-kolonie in de Ankeveense Plassen bij Nederhorst ten Berg NH een vrouwtje Witvleugelstern gezien dat gepaard was met een mannetje Zwarte Stern. Op 23 juni bevatte hun nest twee eieren, die op 9 juli echter verdwenen waren (Dutch Birding 2:17-18). Van 1-27 mei 2005 was een alarmerende, baltsende Witvleugelstern aanwezig in een Zwarte Stern-kolonie bij Cellemuiden Ov. Het leek erop dat de vogel probeerde om een Zwarte Stern te verleiden. Ook in 2002, 2003 en 2006 was een adulte vogel aanwezig in deze kolonie. Bovendien was er in mei 2005 en 2006 een vermoedelijk hybride Witvleugelstern x Zwarte Stern ter plaatse. Het is onbekend waar deze vogel is uitgebroed (Symen Deuzeman).

De Witvleugelstern is een oostelijke soort die sporadisch in het westen en zuiden van Europa broedt. Het meest westelijke regelmatig bezette broedgebied zijn de Noord-Italiaanse rijstvelden. In 1937 werd een broedgeval vastgesteld bij Antwerpen en in 1935 en 1936 net over de grens in Bentheim, Duitsland. Van de andere zeldzame moerasstern, de Witwangstern, zijn in ons land al enkele tientallen broedgevallen vastgesteld (tenminste 41 sinds 1938).

Arjan Boele